

Ocene in prikazi / Book reviews

Bettina Fischer-Genz, Yvonne Gerber, Hanna Hamel (ur.): *Roman Pottery in the Near East. Local Production and Regional Trade. Proceedings of the round table held in Berlin, 19-20 February 2010. Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 3*, Archaeopress, Oxford 2014. ISBN 9781905739677, 215 strani.

Serijski Roman and Late Antique Mediterranean Pottery (RLAMP) je pri založbi Archaeopress začela izhajati leta 2012 in letos je izšel že njen tretji zvezek. Idejni očetje serije in uredniki prvega zvezka z naslovom *LRFW 1. Late Roman Fine Wares. Solving problems of typology and chronology. A review of the evidence, debate and new contexts. Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 1* (2012) so priznani znanstveniki Miguel Ángel Cau, Paul Reynolds in Michel Bonifay. Ukvarjajo se predvsem z raziskovanjem rimske keramike, njene proizvodnje in trgovine z njo v Sredozemlju. Serija RLAMP je zasnovana kot referenčna točka za mednarodni razvoj analiz sredozemske keramike v rimskem obdobju. V njej bodo predstavljene inovativne raziskave o keramiki z najrazličnejših področij: od tipoloških in kronoloških tem, objave pomembnih keramičnih kontekstov ali keramičnih sekvenc, arheometričnih študij in etnoarheoloških primerjav do bolj kompleksnih pristopov, pri katerih raziskovalci na podlagi podatkov o keramiki analizirajo rimsko gospodarstvo, proizvodnjo, distribucijo in uporabo keramičnih predmetov v Sredozemlju.

V seriji je lani izšla še študija Philipa Millsa o keramičnem gradbenem materialu v severni Afriki (*The Ancient Mediterranean Trade in Ceramic Building Materials: A Case Study in Carthage and Beirut. Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 2*).

Pobudniki želijo v seriji ponuditi paletu metodoloških pristopov, kar je še posebno pomembno za slovenske raziskovalce. Strokovnjake, ki se ukvarjajo z rimsko keramiko v Sloveniji, družijo sicer podobni pristopi, utemeljeni na mednarodni literaturi, toda ti še zdaleč niso uniformni, predvsem pa jih drugi slovenski arheologi ne poznajo dobro.

V tretjem zvezku serije RLAMP so objavljeni prispevki s konference, ki je potekala leta 2010 v Berlinu. Posvečena je bila proizvodnji keramike v rimskem obdobju na območju sredozemskega Bližnjega vzhoda v njegovem ožjem pomenu, torej v nestabilni regiji, ki se razteza čez Sirijo, Libanon, Izrael in Jordanijo. Konferenca je bila namenjena predvsem srečanju in razpravi raziskovalcev, saj potekajo v regiji številni mednarodni projekti. Zvezek tako predstavlja nekatere rezultate mednarodnih projektov in trenutno stanje raziskav ter postavlja vprašanja za prihodnje delo.

Med 17 prispevki so nekateri zelo topografske narave. Paul Newson je predstavil projekt "Land of Carchemish" na sirsko-turški meji ob reki Evfrat, kjer so najprej s satelitskih posnetkov, pozneje pa s terenskimi pregledi odkrili mnogo arheoloških najdišč od 4. st. pr. n. št. do 8. st. n. št.

Phil Mills je analiziral velike posode (melnice, bazene, dolije, amfore in opeke) lokalne proizvodnje v mestu Ras

el Bassit na sredozemski obali severne Sirije, s katerimi so trgovali tudi v širši regiji vzhodnega Sredozemlja. Njegovi preliminarni rezultati, ki so utemeljeni na stratigrafsko določenih kronoloških skupinah in statističnih razmerjih posameznih tipov v posameznih kontekstih, kažejo razvoj industrije v pozni antiki.

Agnès Vokaer se je z analizo keramičnih skupkov 3. in 4. stoletja iz mesta Apamea lotila raziskovanja proizvodnje in distribucije keramike v rimski Siriji. Predvsem z analizo t. i. Brittle Ware (sirske kuhinjske keramike) in gladke keramike iz kalcitnih glin je ugotovila razlike v tradiciji med zahodno Sirijo in regijo ob reki Evfrat.

Paul Reynolds obravnava rezultate analize keramike, najdene na terenskih pregledih južnega teritorija mesta Homs (rimski Emesa) ob reki Orontes v Siriji. Z natančnimi kronološkimi in tipološkimi tabelami predstavi lokalno in uvoženo keramiko v helenističnem (3.–1. st. pr. n. št.), zgodnjem rimskem (1.–3. st. n. št.) in bizantinskem oz. zgodnjearabskem obdobju (4.–8. st.) na najdiščih območja pregleda ter jo primerja z najdbami širše regije obalnega Libanona (Bejrut in dolina Beka) in Sirije.

Razvoj lokalne keramične proizvodnje v mestu Baalbek (antični Heliopolis, zdaj Libanon) od 1. do 4. st. n. št. oriše Hanna Hamel, ki je analizirala večino kontekstov z izkopavanj javnih stavb Nemškega arheološkega inštituta, brandenburške univerze in Generalnega direktorata za antikvitete od leta 2001.

Bettina Fischer-Genz je na podlagi gradiva z arheoloških pregledov podeželja okoli mesta Baalbek ugotavljala lokalne tradicije v proizvodnji in uporabi keramike in jih delno primerjala z mestnimi najdbami. Podeželski konteksti zanimivo odsevajo veliko prevlado loncev in predvsem velikih posod, ki kažejo na majhne skupnosti z mešanim gospodarstvom vrtnarske pridelave kulturnih rastlin in živali.

Dina Frangié-Joly se je osredotočila na analizo nekaj pomembnih tipov keramike, ki se pojavijo ob koncu helenističnega oziroma na začetku rimskega obdobja v Bejrutu. Natančno opiše nekaj stratigrafskih kontekstov iz tega obdobja (1. st. pr. n. št. in 1. st. n. št.). Sledi natančen opis fature bejrutske keramike in proizvodnje lokalne keramike v mestu od železne dobe; potrjena je z najdbami lončarskih peči. V njih so izdelovali tudi "bejrutske amfore", kuhinjsko posodje, predvsem posnetke helenističnih kozic in italjskih pekačev z žlebom na ustju ("orlo bifido"), ter posnetke kozarcev tankih sten – popolnoma nove oblike, ki se pojavijo z nastankom kolonije v 1. st. pr. n. št. in z romanizacijo mesta.

Z lokalno proizvodnjo keramike na obalah Libanona v poznem helenističnem in zgodnjem rimskem obdobju se ukvarja tudi Urszula Wicenciak, le za mesto Jiyeh (antični Porphyreon). Iz dveh dobro ohranjenih keramičnih kontekstov (prvi od poznega 3. do sredine oziroma konca 2. st. pr. n. št., drugi od sredine 1. do zgodnjega 2. st. n. št.), v katerih se je ohranilo veliko različnih keramičnih tipov in

proizvodnega škarta, dobimo dober vpogled v proizvodnjo amfor in kuhinjskega posodja.

Ob pomoči štirih lončarskih peči iz 1. st. n. št., najdenih v antičnem mestu Yodfat (Izrael), *Mordechai Aviam* na novo uvaja diskusijo o proizvodnji rimske keramike v antični Galileji, za katero se je domneval le en večji lončarski center kuhinjskega posodja v mestu Kefar Hananya.

Čeprav kratek, a pomemben je prispevek *Gerwulfa Schneiderja* in *Malgorzate Daszkiewicz*, ki predstavita stanje arheometričnih raziskav helenističnega in rimskega finega namiznega posodja z rdečim ali črnim premazom z bližnjega vzhoda ob pomoči metode "wavelength-dispersive X-ray fluorescence" (WD-XRF). Določevanje oz. razločevanje referenčnih skupin je temeljilo na vsaj 15–20 prisotnih kemičnih elementih, toda pri nekaterih sta bili pomembni le koncentraciji kroma in magnezija. Od leta 1976 so na Freie Universität Berlin ustvarili obsežno bazo podatkov, saj so analizirali mnogo vzorcev keramike iz najrazličnejših delov rimskega imperija ter s tem omogočili jasnejšo predstavo o distribuciji in trgovini s keramičnim posodjem v rimskem obdobju.

Malgorzata Daszkiewicz, *Bernd Liesen* in *Gerwulf Schneider* predstavljajo arheometrično študijo helenistične, rimske in bizantinske kuhinjske keramike z izkopavanj v mestu Umm Qais (antična Gadara, severna Jordanija).

Zofia Kowarska in *Szymon Lenarczyk* sta se lotila analize hrambenih posod, velikih loncev – pitosov z izkopavanj v mestu Chhím (Libanon). Svojo tipologijo sta utemeljila na obliki ustij in na fakturah, čeprav se je oblika tega posodja le malo razlikovala od zgodnje bronaste dobe do pozne antike.

Itamar Taxel in *Mark Iserlis* pa sta se posvetila keramičnim dvodelnim kadilnicam v poznorimski in bizantinski Palestini. Z natančno analizo distribucije, petrografske analize proizvodnje, najdiščnih podatkov in datacij ter z eksperimentalno analizo funkcionalnosti sta jih povezala z žganjem kadila in obredjem podeželskih Samaritanov in njihovo zgodovino.

Jonathan Ferguson predstavi helenistično in rimsko keramiko z izkopavanj univerze v Torontu v mestu Madaba na osrednjih planotah Jordanije. Zanimiva sta predstavitev posameznih oblik in tipov posodja po kronoloških fazah najdišča na statističnih tabelah in risbah ter katalog z naštetimi analogijami v ožji regiji.

Yvonne Gerber je primerjala navadno keramiko iz rimskega obdobja (1.–5. st.) v Petri (južna Transjordanija) s keramično tradicijo v širši regiji, predvsem v srednji in severni Transjordaniji, na najdišču Tell Hisban, ter izluščila dve širši regionalni tradiciji "Palestinian common ware koine" in "Nabataean common ware koine".

Prispevek *S. Thomasa Parkerja*, zadnji v tem zvezku, poseže najdlje na jug, do Rdečega morja, do antičnega pristanišča Aila (današnja Aqaba, Jordanija). Avtor se posveti predvsem lokalni navadni keramiki ("Aqaba ware").

Čeprav zvezek ne daje prepoznavnejših analogij za slovensko območje, pa je oblika objav in pristopov v študiju rimske keramike lahko marsikomu za zgled.

Tina ŽERJAL

Marko A. Janković, Vladimir D. Mihajlović, Staša Babić (ur.): *The Edges of the Roman World*, Newcastle upon Tyne 2014. ISBN 978-1-4438-5899-1, 265 pp.

Zbornik *The Edges of the Roman World* so, kot je zapisano v predgovoru, uredniki izdali zato, da bi se sprožila diskusija o teoretičnih in metodoloških vprašanih družbenih procesov znotraj rimskega imperija. Ideja za knjigo je nastala med konferenco *Imperialism and Identities at the Edges of the Roman World* (IIERW), ki je potekala med 20. in 23. septembrom 2012 v Srbiji. Cilj je bil, da se strokovnjaki različnih raziskovalnih področij in teoretično-metodoloških tradicij med seboj povežejo in opozorijo na pomembne interakcije, ki so se v rimskem obdobju dogajale na obrobju rimskega imperija.

Zbornik obsega nekaj več kot 250 strani, v njem pa je poleg predgovora, uvoda, povzetka in kratkega opisa avtorjev zbranih 16 člankov z zgoraj omenjene konference. Naslov dela je nekoliko neoprijemljiv in zato morda zavajajoč, vendar na kratko obrazložen v predgovoru: gre za območja, ki so bila na obrobju rimskega imperija; uredniki niso želeli poudariti problematike rimske nadvlade, še manj pa homogenosti znotraj rimske države, opozoriti so želeli ravno na najrazličnejše interakcije med Rimom in lokalnim prebivalstvom. Družbeni, politični, kulturni, ekonomski in drugi pojavi so se namreč razvijali tako znotraj rimskega imperija kot tudi na območjih, ki so bila pod njegovim vplivom. Mejna območja (*edges*) v naslovu ne pomenijo samo geografskih območij, ki so bila v določenem trenutku meje rimskega imperija in s tem predmet raziskav provincialnih študij, ampak je poudarek raziskav tudi na drugih statusnih, kulturnih, etničnih, verskih, spolnih, starostnih, poklicnih, bivalnih, ekonomskih značilnostih na mejah imperija, ki so kljub svoji raznolikosti skupaj tvorile rimsko državno strukturo. Avtorji člankov so različnih profilov, od profesorjev do doktorskih študentov, ki v prispevkih obravnavajo tako materialno kulturo določenih marginalnih skupin kot tudi družbene procese znotraj teh skupin in jih primerjajo z družbenimi procesi rimske države.

V prvem članku (str. 5–18) z naslovom *Roman-barbarian interactions and the creation of Dutch national identity: The many faces of a myth* se je Sergio González Sánchez posvetil problematiki Batavijcev, ki so v 1. st. prebivali ob spodnjem Renu. Edini ohranjen vir o tem plemenu je Tacit, ki jih opiše kot pogumne in bojevite, kot rimski zavezniki pa so služili v pomožnih enotah rimske vojske. Na podlagi omenjenega rimskega konstrukta so se Nizozemci od 16. st. naprej zgledovali po batavijskem mitu, in v Batavijcih videli prednike svojega naroda. V pokolonialni dobi so mit in predvsem ime plemena uporabili tako, da so prvo nizozemsko kolonijo na vzhodu poimenovali Batavia (Jakarta).

Lydia Langerwerf je v svojem prispevku (str. 19–32) obravnavala provinco Sirijo v luči *Zgodovine Kasija Diona*. Čeprav je Kasij Dion pretiral pri opisih uporov na vzhodu, lahko njegovo interpretacijo razumemo kot izraz strahu in zaskrbljenosti v tem delu rimske države.

Balkanskega prostora se je s člankom *The "Hellenization" process and the Balkan Iron Age archaeology* dotaknil Ivan Vranić (str. 33–47). Grška kultura se je s kolonizacijo pričela širiti v arhaični dobi in v članku so povzeti samo nekateri socialno-politični problemi, vezani na jugovzhodno Evropo.